Eerste Kamer der Staten-Generaal **I**

Vergaderjaar 2026-2027

32 813 Kabinetsaanpak Klimaatbeleid

CA **VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG**
Vastgesteld 19 november 2026

De vaste commissie voor Economische Zaken / Klimaat en Groene Groei[1] heeft schriftelijk overleg gevoerd met de minister en de staatssecretaris van Klimaat en Groene Groei over **toekomst beleid klimaat en energie.** Bijgaand brengt de commissie hiervan verslag uit. Dit verslag bestaat uit:

- De uitgaande brief van 20 oktober 2026.
- De antwoordbrief van 17 november 2026.

De griffier van de vaste commissie voor Economische Zaken / Klimaat en Groene Groei,
Karthaus

[1] Samenstelling:
Van Aelst-den Uijl (SP), Van Ballekom (VVD), Baumgarten (JA21), Beukering (Fractie-Beukering), Bovens (CDA), Crone (PRO), Dessing (FVD), Van Gasteren (Fractie-Van Gasteren), Van der Goot (OPNL), Van Gurp (PRO), Holterhues (ChristenUnie), Karaaslan (D66), Kluit (PRO) (voorzitter), Kroon (BBB), Van Langen-Visbeek (BBB) (ondervoorzitter), Van Meenen (D66), Panman (BBB), Perin-Gopie (Volt), Petersen (VVD), Van Rooijen (50PLUS), Van de Sanden (Fractie-Van de Sanden), Schalk (SGP), Steenkamp (CDA), Straus (VVD), Van Strien (PVV), Thijsssen (PRO), Visseren-Hamakers (Fractie-Visseren-Hamakers), Walenkamp (Fractie-Walenkamp)

BRIEF VAN DE VOORZITTER VAN DE VASTE COMMISSIE VOOR ECONOMISCHE ZAKEN / KLIMAAT EN GROENE GROEI

Aan de minister van Klimaat en Groene Groei

Den Haag, 20 oktober 2026

De leden van de vaste commissie voor Economische Zaken / Klimaat en Groene Groei hebben met belangstelling kennisgenomen van uw brief, mede namens de staatssecretaris van Klimaat en Groene Groei van 15 september 2026 ter aanbieding van het pakket stukken op Prinsjesdag over toekomst beleid klimaat en energie en daaraan toegevoegde stukken.[2] De leden van de fracties van **BBB, D66, SP** en **Fractie-Visseren-Hamakers** hebben naar aanleiding daarvan een aantal vragen en opmerkingen.

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van BBB

Haalbaar en betaalbaar: het 2030-doel

Volgens de Klimaat- en Energieverkenning 2026 (hierna: KEV 2026) is de kans dat het streefdoel van 55% in 2030 wordt gehaald kleiner dan 5%.[3] Het Pbl schrijft bovendien dat maatregelen om het doel alsnog te halen "economisch en maatschappelijk pijn" zullen doen.[4] De Raad van State dringt er toch op aan nog dit jaar aanvullende maatregelen te nemen.[5] De leden van de BBB-fractie zijn van mening dat afspraken moeten worden herzien wanneer ambities onrealistisch blijken. Bent u bereid om eerlijk te erkennen dat het streefdoel voor 2030 niet haalbaar is, en dit doel te herijken in plaats van in het voorjaar van 2027 nog ingrijpende maatregelen te nemen? Als u toch aanvullende maatregelen overweegt: welke zijn dat, en wat zijn de verwachte lasteneffecten voor huishoudens, het mkb en de agrarische sector?

Klimaatzaak Bonaire en de wijziging van de Klimaatwet

U bereidt ter uitvoering van het vonnis van 28 januari 2026 een wijziging van de Klimaatwet voor. Die moet bindende reductiedoelen voor de gehele economie bevatten, inclusief de internationale lucht- en zeevaart, en uiterlijk 28 juli 2027 gereed zijn.[6] Tegelijkertijd loopt het hoger beroep, waarin de regering juist bezwaar maakt tegen het meenemen van de lucht- en zeevaart. Hoe voorkomt u dat met deze wetswijziging onomkeerbare feiten worden geschapen voordat het gerechtshof heeft geoordeeld? Wat is de stand van het schorsingsverzoek? Kunt u toezeggen dat de wettelijke doelen niet verder gaan dan wat uit Europese verplichtingen volgt, in lijn met het uitgangspunt ‘geen nationale koppen op Europees beleid’?[7] Hoe beoordeelt u de verhouding tussen wetgever en rechter wanneer de inhoud van klimaatdoelen in feite door de rechter wordt bepaald?

Kernenergie en de middelen in het Klimaat- en energiefonds

De leden van de BBB-fractie willen kernenergie versnellen. Van de 13,2 miljard euro die na het Meerjarenprogramma 2027 nog over in het fonds is, is vrijwel alles bestemd voor kernenergie. Het fonds is al meerdere keren aangesproken om generale problematiek te dekken. Kunt u garanderen dat de kernenergiemiddelen niet worden afgeroomd voor andere doelen? Het Pbl merkt op dat de reservering mogelijk volstaat voor twee kerncentrales, maar niet voor vier.[8] Hoe ziet u de financiering van het richtpunt van 7 GW in 2050? Ligt het locatiebesluit (Eemshaven of Terneuzen) nog op

[2] *Kamerstukken I* 2026/27, 32.813, BY.
[3] Pbl, Klimaat- en Energieverkenning 2026, p. 9.
[4] Pbl, Klimaat- en Energieverkenning 2026, p. 10, 45.
[5] Ministerie van EZK, Klimaat- en Energienota 2026, p. 148.
[6] *Kamerstukken I* 2026/27, 32.813, BY, 7-8.
[7] Regeerakkoord 2026-2030, p. 30.
[8] Ministerie van EZK, Meerjarenprogramma Klimaat- en energiefonds 2027, p. 11.

schema voor eind 2026, en hoe worden de voorwaarden van de regio meegewogen, zoals veiligheid, lokaal profijt en transparante besluitvorming? Welke rol krijgen SMR's voor betaalbare energie voor de industrie? Tot slot vragen deze leden hoe de toezegging T04232 over een integrale verantwoording van de fondsmiddelen concreet wordt ingevuld in het jaarverslag 2026.[9]

Industrie, concurrentiepositie en weglek
Uit de KEV blijkt dat in het basispad ongeveer 40% van de emissiedaling in de industrie richting 2040 voortkomt uit lagere productie, en niet uit verduurzaming. Van 2021 tot en met 2025 daalde de uitstoot van de industrie met 8,7 Mton; Pbl noemt het zelf zorgelijk dat een groot deel daarvan het gevolg is van afschaling.[10] De leden van de BBB-fractie vinden dat strategische autonomie begint met een sterke eigen industrie: wie rood staat, kan niet groen doen. Hoe weegt u het verlies aan productie en werkgelegenheid mee? Hoeveel van de vermindering leidt tot hogere uitstoot elders (weglek)? Wanneer wordt de afschaffing van de nationale CO2-heffing industrie wettelijk geregeld? Waarom kiest u ervoor de envelop voor lagere elektriciteitskosten pas per 2028 in te zetten, terwijl bedrijven nu al de gevolgen van hoge energieprijzen en netcongestie ondervinden?

Ruimte, landbouwgrond en wind op zee
Het Nationaal Plan Energiesysteem gaat voor 2040 uit van 75 tot 95 GW zon-PV, 12 tot 14 GW wind op land en 30 GW wind op zee, met een doorkijk naar 40 GW.[11] In het Programma Noordzee is daarvoor 21 GW extra ruimte aangewezen.[12] De leden van de BBB-fractie willen geen nieuwe windparken op zee zolang er geen volledig onafhankelijk onderzoek is gedaan naar de gevolgen voor zeeleven, bodem, vogels en visserij. Is dat cumulatieve onderzoek uitgevoerd? Zo nee, bent u bereid dit te laten doen voordat nieuwe gebieden worden vergund? Hoeveel landbouwgrond is naar verwachting nodig voor het beoogde zon- en windvermogen op land? Bent u bereid de zonneladder wettelijk te verankeren en landelijke afstandsnormen voor windturbines vast te stellen?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van D66
De leden van de D66-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de Kabinetsaanpak Klimaatbeleid. De leden constateren dat het kabinet op verschillende terreinen belangrijke stappen zet, onder meer bij het versnellen van de aanpak van netcongestie, de uitrol van hernieuwbare energie, de elektrificatie van de industrie en de verduurzaming van woningen. De leden waarderen de brede aanpak waarbij klimaatbeleid wordt verbonden aan energiezekerheid, betaalbaarheid en het verduurzamen van de economie.

Tegelijkertijd constateren deze leden dat de klimaatopgave omvangrijk blijft. U geeft aan vast te houden aan de klimaatdoelen uit de Klimaatwet en de al afgesproken maatregelen onverminderd uit te voeren, terwijl waar mogelijk versnelling wordt aangebracht.[13] Vanuit deze inzet hebben de leden de volgende vragen.

Allereerst richt u zich op het behalen van de doelen voor 2030 en op de verdere transitie richting 2040 en 2050. Daarbij wordt aangegeven dat het behalen van de doelstelling voor 2030 lastig wordt, maar dat u de afgesproken maatregelen blijft uitvoeren en waar mogelijk doorbraken wil versnellen.[14] Welke tussentijdse

[9] Toezegging T04232.
[10] Pbl, Klimaat- en Energieverkenning 2026, p. 39.
[11] Ministerie van EZK, Nationaal Plan Energiesysteem Actualisatie 2026, p. 66.
[12] Programma Noordzee 2022–2027.
[13] *Kamerstukken I* 2026/27, 32.813, BY.
[14] *Kamerstukken I* 2026/27, 32.813, BY.

ijkmomenten worden gehanteerd om te beoordelen of Nederland op koers ligt? En wanneer uit de monitoring blijkt dat aanvullende inzet nodig is, op welke wijze kan dan tijdig worden bijgestuurd? Kunt u uiteenzetten welke concrete handelingsopties beschikbaar zijn als uit de Klimaat- en Energieverkenning blijkt dat de wettelijke klimaatdoelen buiten bereik raken? Bent u bereid vooraf inzichtelijk te maken welke aanvullende maatregelen in dat geval ingezet kunnen worden?

De leden van de D66-fractie onderschrijven het belang van maatschappelijke betrokkenheid bij de energietransitie. Op welke wijze betrekt u burgers, energiecoöperaties en andere lokale initiatieven bij de uitvoering van het klimaatbeleid? Kunt u aangeven welke belemmeringen voor maatschappelijke energie-initiatieven de komende jaren worden weggenomen?

Daarnaast wijzen deze leden op het bestaande nationale Burgerberaad Klimaat. Welke lessen en aanbevelingen uit dit burgerberaad worden betrokken bij de verdere uitwerking van het klimaatbeleid? Bent u voornemens ook na afronding van het huidige burgerberaad structurele vormen van burgerparticipatie in te zetten bij de verdere vormgeving en uitvoering van het klimaatbeleid? Zo ja, hoe wordt deze betrokkenheid vormgegeven en verankerd?

Bovendien constateren de leden van de D66-fractie dat u aanzienlijke maar essentiële middelen beschikbaar stelt voor de energietransitie en verduurzaming, onder meer voor hernieuwbare energie, de verduurzaming van de industrie en de ontwikkeling van een toekomstbestendig energiesysteem. Op welke wijze wordt gevolgd in welke mate de ingezette middelen daadwerkelijk bijdragen aan het versnellen van de transitie?

Verder lezen deze leden dat u voor aanvullende stappen richting 2040 onder meer de Europese voorstellen afwacht en tegelijkertijd de routes naar klimaatneutraliteit in 2050 verder uitwerkt.[15] De leden vragen u welke maatregelen en wetgeving zij op korte termijn van belang acht om deze transitie verder vorm te geven. Hoe wordt ervoor gezorgd dat eventuele aanvullende maatregelen tijdig kunnen worden voorbereid, zodat indien nodig in het voorjaar van 2027 daadwerkelijk kan worden bijgestuurd?

De leden van de D66-fractie constateren daarnaast dat u netcongestie benoemt als een belangrijke randvoorwaarde voor de verduurzaming van huishoudens, bedrijven en de verdere elektrificatie van de economie. Op welke wijze wordt gemonitord of de uitbreiding en het slimmer benutten van het elektriciteitsnet voldoende snel verloopt om de klimaat- en energiedoelen niet te vertragen? Welke concrete voortgang verwacht het kabinet de komende jaren bij het oplossen van netcongestie? Welke keuzes maakt het kabinet wanneer schaarse netcapaciteit moet worden verdeeld tussen verschillende maatschappelijke opgaven zoals woningbouw, industrie, mobiliteit en maatschappelijke voorzieningen? Op basis van welke criteria vindt deze prioritering plaats?

De leden lezen dat u benadrukt dat iedereen mee moet kunnen komen in de energietransitie en dat daarbij aandacht is voor betaalbaarheid. Tegelijkertijd constateert u dat een deel van de huishoudens nog niet in staat is om zelfstandig verduurzamingsstappen te zetten en dat in 2025 6% van de huishoudens in energiearmoede leefde.[16] Kunt u inzicht geven in welke groepen huishoudens momenteel het minst profiteren van bestaande verduurzamingsinstrumenten? Welke concrete stappen zet u om ervoor te zorgen dat juist deze huishoudens tijdig kunnen

[15] Ministerie van EZK, Klimaat- en Energienota 2026, p. 88.
[16] *Kamerstukken I* 2026/27, 32.813, BY, p. 2.

profiteren van de voordelen van de energietransitie? En hoe wordt gemonitord of het beleid de energiearmoede daadwerkelijk verder terugdringt?

Ten slotte vragen de leden aandacht voor het voornemen om de nationale CO_2-heffing voor de industrie af te schaffen. In het regeerakkoord wordt aangegeven dat u streeft naar een gelijker speelveld binnen Europa en dat het de heffing zo snel mogelijk wil afschaffen. Tegelijkertijd komt deze maatregel niet expliciet terug in de Kabinetsaanpak Klimaatbeleid.[17] Wanneer kan de Kamer de daarvoor benodigde wet- en regelgeving verwachten? En op welke wijze wordt daarbij geborgd dat de klimaatopgave voor de industrie op koers blijft?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van SP
De leden van de SP-fractie hebben kennisgenomen van de brief en bijhorende stukken. Zij maken zich ernstige zorgen over de huidige klimaatcrisis, die de komende jaren verder toe zal nemen. Naar aanleiding van de brief en bijhorende stukken hebben deze leden nog een aantal vragen.

Uit de KEV blijkt dat het zeer onwaarschijnlijk is dat het streefdoel uit het Parijsakkoord om de opwarming te beperken tot 1,5 graden Celsius, en dat Nederland haar doelen voor uitstootreductie voor 2030, 2040 en 2050 waarschijnlijk niet zal halen. Zeker het doel om in 2030 uitstoot met 55% te verminderen zal zeer waarschijnlijk niet gehaald worden.[18] Het Pbl schrijft 'Indien wordt ingezet op het alsnog halen van het doel voor 2030, zullen de maatregelen – zoals ook in de KEV 2025 geconstateerd – ingrijpend zijn en waarschijnlijk economisch en maatschappelijk pijn doen. Dit was niet onvermijdelijk, maar in belangrijke mate het gevolg van politieke keuzes in de afgelopen jaren.'[19] Kunt u hierop reflecteren? Hoe kijkt u naar deze conclusies van het Pbl? Wat gaat u doen om de Nederlandse uitstootdoelen alsnog te halen?

De leden van de SP-fractie merken op dat klimaatverandering nu al grote effecten heeft op de Nederlandse economie en samenleving. Zo berekende kredietverzekeraar Allianz Trade dat de hittegolven en droogte deze zomer de Nederlandse economie 9,2 miljard euro hebben gekost, onder andere door productiviteitsverlies bij werknemers en belemmeringen bij de binnenvaart en landbouw door droogte.[20] Ook KNMI-directeur Maarten van Aalst geeft aan dat klimaatverandering nu al het hele functioneren van de economie raakt, en dat de Nederlandse overheid nu stappen moet zetten voor klimaatadaptie.[21] Wat vindt u van deze uitspraken? Welke klimaatadaptieve maatregelen wil u nemen om werknemers en de economie nu te beschermen van de gevolgen van klimaatverandering? Hoe verhouden de kosten van economische schade van klimaatbeleid zich tot de kosten van het tijdig invoeren van klimaatbeleid?

Vragen en opmerkingen van het lid van de Fractie-Visseren-Hamakers
Nationaal klimaatdoel
Volgens de KEV is het heel erg onwaarschijnlijk dat het nationale klimaatdoel voor 2030 gehaald wordt, een reductie van 55% ten opzichte van 1990 valt zelfs helemaal buiten de geraamde bandbreedte van 45-53%. Ook voor de doelen voor 2040 en 2050 ligt

---

[17] Regeerakkoord 2026-2030, p. 27.
[18] Pbl, Klimaat- en Energieverkenning 2026, p. 9.
[19] Pbl, Klimaat- en Energieverkenning 2026, p. 10.
[20] Economie kreeg klap door de hitte: 'Andere landen zijn beter voorbereid'. NOS, 28 september 2026. https://nos.nl/artikel/2632886-economie-kreeg-klap-door-de-hitte-andere-landen-zijn-beter-voorbereid
[21] KNMI-directeur Maarten van Aalst: 'Klimaatverandering raakt nu al de hele economie'. MT/Sprout, 28 september 2026. https://mtsprout.nl/impact/knmi-directeur-maarten-van-aalst-klimaatverandering-raakt-nu-al-de-hele-economie

Nederland nog ver uit koers.[22] De Raad van State adviseert daarom om te verduidelijken welke versnellingsmaatregelen het kabinet voor ogen heeft.[23]

Wat is volgens u de oorzaak dat het klimaatdoel voor 2030 niet gehaald lijkt te worden met het huidige beleid?

Welke versnellingsmaatregelen bent u bereid te nemen om ervoor te zorgen dat het nationale klimaatdoel voor 2030 wordt behaald?

Wanneer worden deze maatregelen genomen?

Kunt u bij versnellingsmaatregelen ook aangeven wat hiervan de kosten en baten zijn?

Hoe worden versnellingsmaatregelen verdeeld over de verschillende sectoren die in de KEV benoemd worden?

Hoe gaat u waarborgen dat het klimaatdoel ook daadwerkelijk gehaald gaat worden? En welke mate van zekerheid vindt de minister hierin voldoende?

Waarom is het streefdoel CO2-vrije elektriciteitssector in 2035 losgelaten?

Met welk doel of jaartal is dit doel vervangen?

Landbouw
In figuur 3 op pagina 15 van de KEV is te zien dat de uitstoot in de landbouwsector percentueel veel minder is gedaald dan in andere sectoren zoals de energiesector of de industrie. Uit de cijfers van het KEV blijkt dat deze trend zich naar verwachting voortzet, ook als rekening gehouden wordt met het op 26 juni 2026 gepubliceerde maatregelenpakket voor landbouw, natuur en stikstof.[24] Daarbovenop stelt de KEV dat de laatste 20 jaar de uitstoot in de veehouderij nagenoeg constant gebleven is en dat er nauwelijks klimaatbeleid voor de veehouderij is.[25]

Hoe reflecteert u op de constatering dat er nauwelijks specifiek klimaatbeleid gevoerd wordt voor de veehouderij?

Ziet u het ontbreken van specifiek klimaatbeleid als een oorzaak dat de uitstoot in de veehouderij minder snel daalt dan in andere sectoren?
In het coalitieakkoord staat "We versnellen de landbouwtransitie zodat ook die de sector evenredig bijdraagt aan het halen van de klimaatdoelen."[26] Met welke maatregelen gaat u deze transitie versnellen en de uitstoot van de landbouw beperken?

Is de reductie van 4 megaton CO2eq uit het maatregelenpakket voor landbouw, natuur en stikstof volgens de minister voldoende om de landbouw uitstoot evenredig met andere sectoren te laten dalen? Zo nee, welke aanvullende maatregelen zijn volgens u nodig?

Welke maatregelen neemt u in de veehouderij op de integrale doelen klimaatbeleid, stikstofbeleid, en dierwaardigheid?

---

[22] Pbl, Klimaat- en Energieverkenning 2026, p. 9.
[23] Raad van State, 9 september 2026, te raadplegen op: Eerste Kamer der Staten-Generaal.
[24] Pbl, Klimaat- en Energieverkenning 2026, p. 15.
[25] Pbl, Klimaat- en Energieverkenning 2026, p. 19.
[26] Regeerakkoord 2026-2030, p. 26.

Lucht- en scheepvaart
Volgens het KEV daalt de uitstoot door internationale lucht- en scheepvaart minder hard dan door binnenlandse mobiliteit.[27]

Welke maatregelen heeft u achter de hand om de daling van uitstoot in lucht- en scheepvaart te versnellen, wanneer het bijmengen van hernieuwbare brandstoffen (die volgens onze fractie vrij zouden moeten zijn van dierlijke producten) niet snel genoeg gaat?

Hoe kijkt u naar de verlaging van de vliegbelasting zoals voorgesteld in het Belastingplan 2027?

Klimaatrechtvaardigheid
De gevolgen van klimaatverandering treffen armere inwoners harder dan rijkere inwoners. Ook zijn er grote verschillen in de mate waarin verschillende mensen bijdragen aan klimaatverandering. Het is daarom belangrijk om bij klimaatbeleid rekening te houden met klimaatrechtvaardigheid, waarin dit fractielid verstaat dat de vervuiler betaalt en dat bij de verdeling van lasten rekening wordt gehouden met verschillen in inkomen en vermogen.

Op welke wijze en in welke mate is er in het opstellen van het pakket stukken over klimaat en energie rekening gehouden met klimaatrechtvaardigheid?

Welke onderdelen van het beleid kunnen volgens u nog verbeterd worden om het klimaatbeleid rechtvaardiger te maken? Welke stappen onderneemt u om deze verbeteringen te realiseren?

Bent u het met dit fractielid eens dat klimaatbeleid rechtvaardiger wordt wanneer er onderscheid gemaakt wordt tussen uitstoot voor luxe- en uitstoot voor basisbehoeften?

Wordt met het huidige pakket klimaatbeleid de uitstoot van bijvoorbeeld privévliegtuigen en jachtschepen sneller teruggebracht dan de uitstoot van bijvoorbeeld scholen, ziekenhuizen en voedselvoorziening?

Een gelijkluidende brief wordt gestuurd naar de staatssecretaris van Klimaat en Groene Groei.

De leden van de vaste commissie voor Economische Zaken / Klimaat en Groene Groei zien uw reactie met belangstelling tegemoet en ontvangen deze graag uiterlijk binnen vier weken.

S.M. Kluit
Voorzitter van de vaste commissie voor Economische Zaken / Klimaat en Groene Groei

[27] Pbl, Klimaat- en Energieverkenning 2026, p. 19.

BRIEF VAN DE MINISTER EN DE STAATSSECRETARIS VAN KLIMAAT EN GROENE GROEI

Aan de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 17 november 2026

Hierbij zendt het kabinet u de antwoorden op de vragen van de leden van de fracties BBB, D66, SP en Fractie-Visseren-Hamakers over de toekomst beleid klimaat en energie (182793, ingezonden 20 oktober 2026).

Stientje van Veldhoven-van der Meer
Minister van Klimaat en Groene Groei

Jo-Annes de Bat
Staatssecretaris van Klimaat en Groene Groei

182793

Vragen en opmerkingen van de leden van de BBB-fractie

Vraag 1
Volgens de Klimaat- en Energieverkenning 2026 (hierna: KEV 2026) is de kans dat het streefdoel van 55% in 2030 wordt gehaald kleiner dan 5%. Het Pbl schrijft bovendien dat maatregelen om het doel alsnog te halen "economisch en maatschappelijk pijn" zullen doen. De Raad van State dringt er toch op aan nog dit jaar aanvullende maatregelen te nemen. De leden van de BBB-fractie zijn van mening dat afspraken moeten worden herzien wanneer ambities onrealistisch blijken. Bent u bereid om eerlijk te erkennen dat het streefdoel voor 2030 niet haalbaar is, en dit doel te herijken in plaats van in het voorjaar van 2027 nog ingrijpende maatregelen te nemen?

Antwoord vraag 1
De Klimaat- en Energieverkenning (KEV) 2026 van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) laat zien dat de kans dat het nationale 2030-doel wordt gehaald zeer klein is (minder dan 5%). Het behalen van dat klimaatdoel zal lastig worden, zelfs als het effect van maatregelen die nog geen onderdeel waren van de KEV2026, worden meegenomen. Het kabinet houdt wel vast aan de ambitie, om te bezien wat ook op de korte termijn nog kan bijdragen aan de doelen, want het streefdoel voor 2030 blijft een belangrijke tussenstap voor het transitiepad richting klimaatneutraliteit in 2050. Daarbij kijkt het kabinet in het bijzonder naar maatregelen die bijvoorbeeld huishoudens kunnen helpen onder de dure prijzen voor fossiele brandstoffen uit te komen. Het kabinet bereidt voor dit voorjaar aanvullende maatregelen voor om de CO_2-uitstoot naar beneden te brengen, die mogelijk ook een effect hebben voor 2030. Naar verwachting wordt het Europese doel van 55% emissiereductie in 2030 op Europees niveau wel nagenoeg gehaald (54% reductie).

Vraag 2
Als u toch aanvullende maatregelen overweegt: welke zijn dat, en wat zijn de verwachte lasteneffecten voor huishoudens, het mkb en de agrarische sector?

Antwoord vraag 2
Momenteel onderzoekt het kabinet breed welke maatregelen nodig zijn om invulling te geven aan het transitiepad richting 2040, waarbij er een goede balans moet worden gevonden tussen subsidiëren, normeren en beprijzen. Vervolgens vindt integrale besluitvorming plaats binnen het kabinet. Ik kan daar niet op vooruitlopen.

Vraag 3
U bereidt ter uitvoering van het vonnis van 28 januari 2026 een wijziging van de Klimaatwet voor. Die moet bindende reductiedoelen voor de gehele economie bevatten, inclusief de internationale lucht- en zeevaart, en uiterlijk 28 juli 2027 gereed zijn. Tegelijkertijd loopt het hoger beroep, waarin de regering juist bezwaar maakt tegen het meenemen van de lucht- en zeevaart. Hoe voorkomt u dat met deze wetswijziging onomkeerbare feiten worden geschapen voordat het gerechtshof heeft geoordeeld?

Antwoord vraag 3
De Staat heeft bij het hof een verzoek gedaan om de uitvoerbaar bij voorraadverklaring van het mitigatiebevel te schorsen. Indien dit verzoek wordt toegewezen, dan hoeft de Staat de Klimaatwet niet te wijzigen, en kan gewacht worden op de uitkomst van het hoger beroep.

Vraag 4
Wat is de stand van het schorsingsverzoek?

Antwoord vraag 4

Het verzoek van de Staat tot schorsing van het mitigatiebevel in rechtsoverweging 12.2 van het vonnis van de rechtbank is aanhangig bij het Gerechtshof Den Haag. De verwachting is dat het hof spoedig uitspraak doet. Het kabinet heeft geen invloed op de termijnen van het Hof.

Vraag 5
Kunt u toezeggen dat de wettelijke doelen niet verder gaan dan wat uit Europese verplichtingen volgt, in lijn met het uitgangspunt ‘geen nationale koppen op Europees beleid’?

Antwoord vraag 5
Op dit moment werkt de Europese Commissie aan de nieuwe wetsvoorstellen voor het 2040-doel. De verwachting is dat deze Q1 2027 bekend worden. Bij de uitwerking zal het kabinet zo goed mogelijk aansluiten bij deze voorstellen. Het is inmiddels ook vrijwel zeker dat de voorstellen een belangrijke opgave bij de lidstaten zullen neerleggen waarvoor geen gedetailleerde Europese regels worden vastgesteld. Het is dan aan de lidstaat zelf om maatregelen te nemen. Deze maatregelen zijn dan ook geen kop op Europees beleid, maar de nationale invulling van dat Europese beleid. Het kabinet zal wel steeds aangeven aan welke Europese doelstelling maatregelen invulling geven.

Vraag 6
Hoe beoordeelt u de verhouding tussen wetgever en rechter wanneer de inhoud van klimaatdoelen in feite door de rechter wordt bepaald?

Antwoord vraag 6
In het vonnis van 28 januari 2026 overweegt de rechtbank, met verwijzing naar het Urgenda-arrest van de Hoge Raad, dat de rechter de wetgever niet mag voorschrijven welke specifieke wetgeving tot stand moet worden gebracht, omdat de politieke besluitvorming daarover aan de wetgever is voorbehouden. De rechter kan de Staat wel bevelen een bepaald doel te bereiken, zolang dat bevel niet neerkomt op een bevel om wetgeving met een bepaalde specifieke inhoud tot stand te brengen. Volgens de rechtbank is het opgelegde bevel voor klimaatmitigatie geen bevel om specifieke wetgevende maatregelen te nemen (r.o. 11.53 – 11.53.4).

Vraag 7
De leden van de BBB-fractie willen kernenergie versnellen. Van de 13,2 miljard euro die na het Meerjarenprogramma 2027 nog over in het fonds is, is vrijwel alles bestemd voor kernenergie. Het fonds is al meerdere keren aangesproken om generale problematiek te dekken. Kunt u garanderen dat de kernenergiemiddelen niet worden afgeroomd voor andere doelen? Het PBL merkt dat op dat de reservering mogelijk volstaat voor twee kerncentrales, maar niet voor vier.

Antwoord vraag 7
Het kabinet zet in op vier kerncentrales, dat kunnen conventionele zijn of SMR’s. De middelen zijn onvoldoende om de ambities te realiseren. Daarom ligt afromen ook niet voor de hand.
Vraag 8
Hoe ziet u de financiering van het richtpunt van 7 GW in 2050?

Antwoord vraag 8
Over de exacte invulling van de financiering is op dit moment nog geen duidelijkheid te geven, omdat de precieze omvang van de investering nog onduidelijk is. Bij besluiten over grote investeringen zorgt het kabinet altijd dat actuele informatie over kosten beschikbaar is op het moment dat dit concreet aan de beide Kamers wordt voorgelegd. Het kabinet heeft wel al aangegeven dat het bereid is om twee nieuwe grootschalige kerncentrales initieel publiek te financieren. De verwachte kosten hiervan liggen afhankelijk van o.a. de technologieleverancier, tussen de € 20-30

miljard. Op dit moment is er een onderhandelaarsakkoord over de aankoop van de aandelen ZEH Energy en zullen er afspraken gemaakt moeten worden met de andere aandeelhouder van de kerncentrale Borssele over bedrijfsduurverlenging. Dit najaar verstuur ik een brief aan de beide Kamers over de marktconsultatie SMRs, waarin ik een route schets voor de financiering van SMRs. Ten slotte zet het kabinet in op het ondersteunen van nucleaire innovatie via o.a. een nucleaire IPCEI. Hiervoor is in de ontwerpbegroting voor 2027 € 200 miljoen toegekend vanuit het Klimaat- en energiefonds.

Vraag 9
Ligt het locatiebesluit (Eemshaven of Terneuzen) nog op schema voor eind 2026, en hoe worden de voorwaarden van de regio meegewogen, zoals veiligheid, lokaal profijt en transparante besluitvorming?

Antwoord vraag 9
Eind dit jaar verwacht het kabinet een keuze te kunnen maken tussen de locaties in Terneuzen en Eemshaven. In de eerste helft van 2027 wordt deze keuze uitgewerkt in een ontwerp-Voorkeursbeslissing. De voorkeursbeslissing wordt genomen op basis van een integrale effectenanalyse waarin kosten, milieu, omgeving, techniek en toekomstvastheid zijn beschreven voor elk van de onderzochte locaties. Gelijktijdig met de o-VKB wordt een voorlopig Rijk-Regiopakket gepresenteerd, waarin Rijk en regio afspraken maken over de wijze waarop bouwoverlast wordt beperkt en kansen voor de regio worden benut. Indien de keuze op Terneuzen valt, vormen de voorwaarden die vanuit de regio aan het ministerie van EZK zijn aangeboden de basis om te komen tot een Rijk-Regiopakket. Een voorkeursbeslissing op de locatie is nog geen investeringsbeslissing, die volgt later in de loop van 2027.

Vraag 10
Welke rol krijgen SMR's voor betaalbare energie voor de industrie?

Antwoord vraag 10
Het initiatief om SMR’s voor directe levering aan industrie te realiseren, ligt op dit moment bij de markt. Op dit moment hebben private initiatiefnemers nog geen industriële afnemers om de geproduceerde energie aan te verkopen. In de Kamerbrief die eind dit jaar verstuurd wordt aan beide Kamers wordt de rol die SMR’s kunnen spelen in het Nederlandse energiesysteem en voor de industrie verder toegelicht.

Vraag 11
Tot slot vragen deze leden hoe de toezegging T04232 over een integrale verantwoording van de fondsmiddelen concreet wordt ingevuld in het jaarverslag 2026.

Antwoord vraag 11
In het volgende jaarverslag toont de Rijksbrede Klimaat- en energiefondsbijlage duidelijker de standen van de ontwerpbegroting, de realisatie en onderuitputting zodat deze informatie op één centrale plek wordt gepresenteerd. Het tonen van de standen van de ontwerpbegroting, de realisatie en onderuitputting is een verandering ten opzichte van het afgelopen jaarverslag en geeft de Kamer een beter beeld van de Rijksbrede besteding.

Vraag 12
Uit de KEV blijkt dat in het basispad ongeveer 40% van de emissiedaling in de industrie richting 2040 voortkomt uit lagere productie, en niet uit verduurzaming. Van 2021 tot en met 2025 daalde de uitstoot van de industrie met 8,7 Mton; Pbl noemt het zelf zorgelijk dat een groot deel daarvan het gevolg is van afschaling. De leden van de BBB-fractie vinden dat strategische autonomie begint met een sterke eigen industrie: wie rood staat, kan niet groen doen. Hoe weegt u het verlies aan productie en werkgelegenheid mee?

Antwoord vraag 12
Het kabinet zet in op een verduurzaamde industrie die bijdraagt aan het verdienvermogen en de weerbaarheid van Nederland en Europa. Het doel is om verduurzaming in Nederland te realiseren en te blijven zorgen voor werkgelegenheid, juist ook voor de levensvatbaarheid van de regionale economie in o.a. Limburg, Zeeland en Groningen. We zien echter ook dat de concurrentiepositie van de industrie onder druk staat door hoge energieprijzen, oneerlijke concurrentie van buiten de EU en onzekerheid over energie-infrastructuur. Dat heeft ook gevolgen voor productie in Nederland en voor werkgelegenheid. Daarom zet het kabinet in op een gelijk Europees speelveld om in een competitieve en internationale omgeving te kunnen concurreren. Daarvoor wordt bijvoorbeeld de CO_2-heffing afgeschaft en is er tot € 1 miljard per jaar (t/m 2035) beschikbaar gesteld om elektriciteitskosten voor de industrie te verlagen.

Ook werken we aan het oplossen van knelpunten en het versterken van randvoorwaarden zoals de aanleg van energie-infrastructuur om netcongestie aan te pakken. Op die manier investeert het kabinet in de verduurzaming van industrie in Nederland en behoud van werkgelegenheid, juist ook voor de regionale economie.

Vraag 13
Hoeveel van de vermindering leidt tot hogere uitstoot elders (weglek)?

Antwoord vraag 13
Er bestaat geen exacte inschatting van de toename van mondiale emissies ten gevolge van nationale emissiereductie door productiedaling. Dit effect verschilt ook sterk tussen sectoren en is zeer afhankelijk van welke installaties in andere landen de productiedaling opvangen. Bij gelijkblijvende consumptie maar bij productiedaling kan grofweg aangenomen worden dat de uitstoot binnen de EU gelijk blijft door regulering vanuit het EU-ETS. De gemiddelde emissie-intensiteit van Nederland, Frankrijk en Duitsland, op basis van voorgenomen beleid scenario van de Global Energy en Climate Outlook (GECO) van de JCR, ligt ongeveer 10% lager dan de rest van de EU in 2025 en ongeveer 25% lager richting 2040. [28] Wanneer productie in Nederland sluit en deze productievolumes zich verplaatsen naar landen buiten de EU, is de emissie-intensiteit gemiddeld tussen de 2,5 en 4 keer hoger dan in Europa. [29] Dit onderstreept de conclusie in de Trajectverkenning Klimaatneutraal 2050 (TVKN) dat voor de mondiale emissies een kleinere industrie in Nederland waarschijnlijk niet zinvol is.[30]

Vraag 14
Wanneer wordt de afschaffing van de nationale CO_2-heffing industrie wettelijk geregeld?

Antwoord vraag 14
Om een gelijker Europees speelveld te creëren is in het coalitieakkoord het voornemen opgenomen om de CO_2-heffing industrie af te schaffen. De opties van de afschaffing worden op dit moment in kaart gebracht. In het voorjaar zal er meer duidelijkheid worden gegeven over hoe de CO_2-heffing industrie wordt afgeschaft.

Vraag 15

---

[28] https://www.cpb.nl/system/files/cpbmedia/CPB_Discussion-Paper-Nr-471-industry-energy-support-and-its-interaction-with-eu-ets.pdf

[29] https://www.cpb.nl/system/files/cpbmedia/omnidownload/CPB-Achtergronddocument-CO2-heffing-en-verplaatsing.pdf

[30] https://www.pbl.nl/system/files/document/2024-04/pbl-2024-trajectverkenning-klimaatneutraal-2050-5093.pdf

Waarom kiest u ervoor de envelop voor lagere elektriciteitskosten pas per 2028 in te zetten, terwijl bedrijven nu al de gevolgen van hoge energieprijzen en netcongestie ondervinden?

Antwoord vraag 15
Het kabinet deelt de zorgen over de hoge elektriciteitskosten en stelt daarom, boven op de significante middelen die reeds in het coalitieakkoord gereserveerd waren, € 150 miljoen aan additionele middelen beschikbaar in 2027. Op deze manier worden de kosten in 2027 al verlaagd, als ingroei naar de (hogere) middelen die vanaf 2028 gereserveerd staat. Dit helpt bedrijven om hier in Nederland te blijven produceren. Hierbij is het belangrijk dat bedrijven snel langjarig zekerheid krijgen over hun elektriciteitskosten zodat ze hier in duurzame productietechnologieën kunnen investeren.

Vraag 16
Het Nationaal Plan Energiesysteem gaat voor 2040 uit van 75 tot 95 GW zon-PV, 12 tot 14 GW wind op land en 30 GW wind op zee, met een doorkijk naar 40 GW. In het Programma Noordzee is daarvoor 21 GW extra ruimte aangewezen. De leden van de BBB-fractie willen geen nieuwe windparken op zee zolang er geen volledig onafhankelijk onderzoek is gedaan naar de gevolgen voor zeeleven, bodem, vogels en visserij. Is dat cumulatieve onderzoek uitgevoerd?

Antwoord vraag 16
Ja, onderzoek naar de gevolgen voor zeeleven, zeebodem, vogels en visserij is uitgevoerd in het kader van het plan-MER behorende bij het partieel herziene Programma Noordzee 2022-2027, waarin het kabinet de genoemde ruimte voor maximaal 21 GW heeft aangewezen. De resultaten van deze onderzoeken zijn door het kabinet betrokken bij de besluitvorming over het aanwijzen van ruimte voor windenergie op zee en hebben ook geresulteerd in een investeringspakket voor de Noordzee, waarin onder andere maatregelen zitten om de Noordzeenatuur te versterken en te investeren in een duurzame visserij. Ook voor toekomstige uitbreidingen wordt deze procedure steeds gevolgd, waardoor de cumulatie wordt meegenomen in de beslissing.

Vraag 17
Zo nee, bent u bereid dit te laten doen voordat nieuwe gebieden worden vergund?

Antwoord vraag 17
Zie het antwoord op vraag 16.

Vraag 18
Hoeveel landbouwgrond is naar verwachting nodig voor het beoogde zon- en windvermogen op land?

Antwoord vraag 18
Voor zonne-energie gaat de actualisatie van het Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) uit van een benodigd vermogen van 75-95 GW in 2040. Binnen de aangescherpte voorkeursvolgorde heeft zon-op-dak de voorkeur. De aanleg van zonneparken op landbouwgrond is in principe ongewenst. Uitzonderingen zijn mogelijk wanneer een zonnepark bijdraagt aan het verminderen van netcongestie, wordt gecombineerd met agrarisch gebruik (agri-PV) of wordt aangelegd op grond die zich in een overgangsfase naar een andere bestemming bevindt.[31]

31 Kamerstukken 2023-2024, 31239, nr. 1310; Kamerstukken 2025-2026, 31239, nr. 643.

Volgens het Kadaster besloegen zonneparken in 2025 in totaal ongeveer 3.950 hectare. Ongeveer twee derde daarvan bestaat uit grond die eerder voor landbouw werd gebruikt. Dit betreft circa 0,2% van het totale landbouwareaal in Nederland.[32] De verwachting is dan ook dat zonneparken in de toekomst minder dan 1% van de Nederlandse landbouwgrond zullen beslaan.

Voor windenergie gaat de actualisatie van het NPE uit van een benodigd vermogen van 12 tot 14 GW in 2040. Windturbines nemen fysiek relatief weinig grond in beslag. Het directe verlies aan landbouwgrond is daardoor vrijwel verwaarloosbaar. Belangrijker is de keuze voor geschikte locaties en de afweging van belangen die daarbij hoort.

Vraag 19
Bent u bereid de zonneladder wettelijk te verankeren en landelijke afstandsnormen voor windturbines vast te stellen?

Antwoord vraag 19
De aanscherping van de voorkeursvolgorde zon is vastgesteld met bestuurlijke afspraken en kent doorwerking in de provinciale verordeningen.[33] Daarnaast heeft het kabinet aangekondigd voor het einde van het jaar het ontwerpbesluit windturbines leefomgeving aan het parlement voor voorhang toe te zenden.[34]

Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie

De leden van de D66-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de Kabinetsaanpak Klimaatbeleid. De leden constateren dat het kabinet op verschillende terreinen belangrijke stappen zet, onder meer bij het versnellen van de aanpak van netcongestie, de uitrol van hernieuwbare energie, de elektrificatie van de industrie en de verduurzaming van woningen. De leden waarderen de brede aanpak waarbij klimaatbeleid wordt verbonden aan energiezekerheid, betaalbaarheid en het verduurzamen van de economie. Tegelijkertijd constateren deze leden dat de klimaatopgave omvangrijk blijft. U geeft aan vast te houden aan de klimaatdoelen uit de Klimaatwet en de al afgesproken maatregelen onverminderd uit te voeren, terwijl waar mogelijk versnelling wordt aangebracht. Vanuit deze inzet hebben de leden de volgende vragen.

Vraag 1
Allereerst richt u zich op het behalen van de doelen voor 2030 en op de verdere transitie richting 2040 en 2050. Daarbij wordt aangegeven dat het behalen van de doelstelling voor 2030 lastig wordt, maar dat u de afgesproken maatregelen blijft uitvoeren en waar mogelijk doorbraken wil versnellen. Welke tussentijdse ijkmomenten worden gehanteerd om te beoordelen of Nederland op koers ligt?

Antwoord vraag 1
In de Klimaat- en Energieverkenning (KEV) raamt het PBL of Nederland op koers ligt om de klimaat- en energiedoelen te realiseren. Conform de reguliere klimaatcyclus besluit het kabinet ieder jaar in het voorjaar over aanvullende maatregelen als onderdeel van de Voorjaarsnota, en worden met Prinsjesdag in de Klimaat- en Energienota op basis van de doorrekening van het PBL in de KEV aangegeven wat het verwachte effect van deze maatregelen is.

Vraag 2
En wanneer uit de monitoring blijkt dat aanvullende inzet nodig is, op welke wijze kan dan tijdig worden bijgestuurd?

---

32 https://www.kadaster.nl/-/oppervlakte-zonneparken-4-keer-groter-in-5-jaar

33 Kamerstukken 2023-2024, 31239, nr. 1310

34 Kamerstukken 2025-2026, 29383, nr. 450

Antwoord vraag 2
De besluitvorming over klimaat- en energiebeleid vindt in principe integraal plaats tijdens de voorjaarsbesluitvorming. Indien nodig kan tijdens de augustusbesluitvorming worden bijgestuurd.

Vraag 3
Kunt u uiteenzetten welke concrete handelingsopties beschikbaar zijn als uit de Klimaat- en Energieverkenning blijkt dat de wettelijke klimaatdoelen buiten bereik raken?

Antwoord vraag 3
Indien de wettelijke klimaatdoelen buiten bereik raken, kan het kabinet besluiten over aanvullend klimaat- en energiebeleid. Daarbij heeft het kabinet de beschikking over zowel beprijzende, normerende, als subsidiërende maatregelen. Bij het bepalen van de juiste mix, zal het kabinet kijken naar de draagkracht van huishoudens en industrie en de effecten op de weerbaarheid van onze economie.

Vraag 4
Bent u bereid vooraf inzichtelijk te maken welke aanvullende maatregelen in dat geval ingezet kunnen worden?

Antwoord vraag 4
Het kabinet bereidt voor dit voorjaar aanvullende maatregelen voor om de CO_2-uitstoot naar beneden te brengen. Ik kan daar niet op vooruitlopen. Zie ook het antwoord op vraag 2 van de BBB.

Vraag 5
De leden van de D66-fractie onderschrijven het belang van maatschappelijke betrokkenheid bij de energietransitie. Op welke wijze betrekt u burgers, energiecoöperaties en andere lokale initiatieven bij de uitvoering van het klimaatbeleid?

Antwoord vraag 5
Het betrekken van de maatschappij is een belangrijke randvoorwaarde voor succesvol klimaat- en energiebeleid. Hiervoor bestaan verschillende instrumenten en initiatieven. Zo heeft op 2 september 2026 een Catshuissessie over klimaat en energie plaatsgevonden. Op 3 november 2026 heeft het kabinet met maatschappelijke partijen gesproken over de klimaat- en energieopgave richting 2040. Het kabinet gaat binnenkort in gesprek met kennisinstellingen en met medeoverheden. Het gesprek met maatschappelijke partijen blijft onderdeel van het proces richting het voorjaar.

Twee grote instrumenten zijn het Burgerberaad Klimaat en het Nationaal Klimaatplatform. Onder vraag 7 wordt verder ingegaan op het burgerberaad. Het Nationaal Klimaatplatform is voortdurend in gesprek met burgers en ondernemers over waar zij tegenaan lopen in de transitie en koppelt dit terug naar de minister in reguliere gesprekken en door middel van signaalrapporten. Deze signalen worden meegenomen in de uitvoering van de klimaat- en energietransitie en in de aankomende voorjaarsbesluitvorming.

Specifiek voor lokale energie-initiatieven geldt dat zij een belangrijke rol spelen in de uitvoering van de energietransitie in de wijken en regio's. Zij dragen bij aan draagvlak en een eerlijke verdeling van lasten en lusten. In de Kamerbrief van 29 september 2025 over de rol van energiegemeenschappen in het energiesysteem staat beschreven hoe het kabinet ruimte en ondersteuning geeft aan deze initiatieven.

Vraag 6

Kunt u aangeven welke belemmeringen voor maatschappelijke energie-initiatieven de komende jaren worden weggenomen?

Antwoord vraag 6
Eén van de belemmeringen waar energie-initiatieven tegenaan lopen, is het gebrek aan structurele ondersteuning bij de opbouw van een robuuste en professionele organisatie. Daarom geeft het kabinet een driejarige subsidie voor regionale en provinciale koepelorganisaties van energiegemeenschappen. Deze koepels helpen energiegemeenschappen bij het opbouwen van een sterke organisatie door middel van o.a. kennis, advies en netwerkvorming.

Daarnaast komt het kabinet binnenkort met een actieplan voor een faciliterend kader voor warmtegemeenschappen. Ook werkt het kabinet aan een programma voor energiegemeenschappen, waarin bestaande middelen, subsidies en regelingen worden gebundeld.

In het klimaatplan 2025-2035 staat ruimte bieden aan maatschappelijk initiatief benoemd als uitgangspunt. Dit is breder dan alleen energie. Er is in kaart gebracht wat de belangrijkste knelpunten zijn waar deze initiatieven tegenaan lopen. In Q2 2027 wordt de Kamer geïnformeerd over hoe deze knelpunten worden aange pakt.

Vraag 7
Daarnaast wijzen deze leden op het bestaande nationale Burgerberaad Klimaat. Welke lessen en aanbevelingen uit dit burgerberaad worden betrokken bij de verdere uitwerking van het klimaatbeleid?

Antwoord vraag 7
Op 29 mei jl. heeft het kabinet gereageerd op het advies van het Nationaal Burgerberaad Klimaat.[35] Het kabinet neemt direct de helft van de voorstellen van het burgerberaad over. Met ongeveer een kwart van de voorstellen gaat het kabinet nog aan de slag en op zoek naar mogelijkheden. Omdat bijvoorbeeld de uitvoering afhankelijk is van een andere (internationale) beslissing of omdat er nog een besluit over de financiën genomen moet worden. Het eerstvolgende moment hiervoor is de voorjaarsbesluitvorming van 2027. Om inzichtelijk te maken hoe het staat met de opvolging van de adviezen van het burgerberaad zal het kabinet de komende twee jaar in de jaarlijkse Klimaat- en energie nota in september een update geven.

Vraag 8
Bent u voornemens ook na afronding van het huidige burgerberaad structurele vormen van burgerparticipatie in te zetten bij de verdere vormgeving en uitvoering van het klimaatbeleid?

Antwoord vraag 8
Ja.

Vraag 9
Zo ja, hoe wordt deze betrokkenheid vormgegeven en verankerd?

Antwoord vraag 9
Het kabinet vindt het belangrijk om structureel de dialoog te voeren over beleid voor de klimaat- en energietransitie. Dit doet het kabinet door regelmatig in gesprek te gaan met o.a. (vertegenwoordigers van) ngo's, maatschappelijke initiatieven en jongeren. Op 3 november heeft het kabinet – onder voorzitterschap van premier Jetten – gesproken met sectororganisaties en maatschappelijke partijen (waaronder vertegenwoordigers van ngo's en jongeren) over wat er moet gebeuren om in 2040 aan de klimaat- en energieambities te voldoen.

[35] Kamerstuk 32813, nr. 1564

Daarnaast gaan strategische beleidsstukken over de toekomst van klimaatbeleid – zoals bijvoorbeeld het Klimaatplan – in consultatie. Zo worden maatschappelijke kennis en ervaringen uit de praktijk meegenomen in beleid. Ik ben voornemens om voor het eind van het jaar de Kamer een brief te sturen over de visie en wijze waarop dialoog met de samenleving vorm blijft krijgen in de klimaat- en energietransitie. Ook is afgesproken om de komende twee jaar contact te houden met een kerngroep van het burgerberaad, om de opvolging van het advies te blijven bespreken.

Vraag 10
Bovendien constateren de leden van de D66-fractie dat u aanzienlijke maar essentiële middelen beschikbaar stelt voor de energietransitie en verduurzaming, onder meer voor hernieuwbare energie, de verduurzaming van de industrie en de ontwikkeling van een toekomstbestendig energiesysteem. Op welke wijze wordt gevolgd in welke mate de ingezette middelen daadwerkelijk bijdragen aan het versnellen van de transitie?

Antwoord vraag 10
Bij het verstrekken van middelen wordt altijd getoetst op doeltreffendheid en doelmatigheid. In aanvulling daarop geldt dat uitgaven uit het Klimaat- en energiefonds worden getoetst aan de wettelijke kaders van het fonds. Daarnaast reflecteert het PBL op de maatregelen die middels het KEF worden gefinancierd. Op deze manier wordt geborgd dat middelen bijdragen aan de doelen van het fonds (o.a. de doelen uit de nationale Klimaatwet).

Vraag 11
Verder lezen deze leden dat u voor aanvullende stappen richting 2040 onder meer de Europese voorstellen afwacht en tegelijkertijd de routes naar klimaatneutraliteit in 2050 verder uitwerkt. De leden vragen u welke maatregelen en wetgeving zij op korte termijn van belang acht om deze transitie verder vorm te geven.

Antwoord vraag 11
Voor de transitie richting 2040 en 2050 zijn zowel normerende en beprijzende als flankerende maatregelen nodig. Hoe sneller hierover een besluit wordt genomen, hoe minder steil het transitiepad richting klimaatneutraliteit hoeft te zijn en hoe meer tijd burgers en bedrijven hebben om zich hierop aan te passen. Het kabinet bereidt voor dit voorjaar aanvullende maatregelen voor om de CO_2-uitstoot naar beneden te brengen. Zie ook het antwoord op vraag 2 van de BBB.

Vraag 12
Hoe wordt ervoor gezorgd dat eventuele aanvullende maatregelen tijdig kunnen worden voorbereid, zodat indien nodig in het voorjaar van 2027 daadwerkelijk kan worden bijgestuurd?

Antwoord vraag 12
De voorbereiding voor het voorjaar van 2027 is na de zomer opgestart met als formeel startmoment de Catshuissessie Klimaat en Energie op 2 september jl. Op 3 november jl. heeft een inspiratiesessie met maatschappelijke partijen plaatsgevonden. De komende periode spreekt de minister van KGG als coördinerende met alle verantwoordelijke sectorbewindspersonen zodat er voldoende tijd is alle relevante maatregelen in kaart te brengen.

Vraag 13
De leden van de D66-fractie constateren daarnaast dat u netcongestie benoemt als een belangrijke randvoorwaarde voor de verduurzaming van huishoudens, bedrijven en de verdere elektrificatie van de economie. Op welke wijze wordt gemonitord of de uitbreiding en het slimmer benutten van het elektriciteitsnet voldoende snel verloopt om de klimaat- en energiedoelen niet te vertragen?

Antwoord vraag 13
De voortgang richting de klimaat- en energiedoelen wordt gemonitord in de Klimaat- en Energieverkenning van PBL. Daarnaast biedt de Monitor Energiesysteem die jaarlijks met de Klimaat- en Energienota verschijnt relevante inzichten in de voortgang op de deelgebieden. Netcongestie vormt op dit moment een knelpunt om de klimaat- en energiedoelen te halen. Het oplossen hiervan heeft dan ook de hoogste prioriteit voor het kabinet. Het is op dit moment niet met zekerheid vast te stellen of het gevolg is dat de doelen niet gehaald kunnen worden. Ondanks de schaarste aan transportcapaciteit voor elektriciteit kunnen zeker nog stappen worden gezet in verduurzaming via elektrificatie. De voortgang van de uitbreiding en betere benutting van het elektriciteitsnet wordt gemonitord via de voortgangsrapportages van het Landelijk Actieprogramma Netcongestie (LAN) die twee keer per jaar aan de Eerste en Tweede Kamer worden gezonden.[36]

Vraag 14
Welke concrete voortgang verwacht het kabinet de komende jaren bij het oplossen van netcongestie?

Antwoord vraag 14
Met een pakket crisiswetgeving[37] worden de doorlooptijden van vergunningverlening en procedures voor de realisatie van projecten voor nieuwe elektriciteitsinfrastructuur verkort. Daarnaast zet het kabinet samen met netbeheerders en marktpartijen in op betere benutting van het bestaande net, waarmee de bestaande wachtrijen de komende tijd fors kunnen worden teruggedrongen.

Vraag 15
Welke keuzes maakt het kabinet wanneer schaarse netcapaciteit moet worden verdeeld tussen verschillende maatschappelijke opgaven zoals woningbouw, industrie, mobiliteit en maatschappelijke voorzieningen?

Vraag 16
Op basis van welke criteria vindt deze prioritering plaats?

Antwoord vraag 15 en 16
Het is de exclusieve bevoegdheid van de ACM om regels te stellen voor het verkrijgen van toegang tot het elektriciteitsnet. Daartoe heeft de ACM een maatschappelijk prioriteringskader opgesteld. In gebieden waar sprake is van transportschaarste en dus een wachtrij geldt – momenteel nagenoeg het hele land – wordt nieuw beschikbare capaciteit met prioriteit beschikbaar gesteld aan deze functie-categorieën:

- Congestieverzachters – projecten die direct ruimte op het elektriciteitsnet maken. Hierdoor kunnen meer partijen gebruik maken van net.
- Veiligheid – projecten die essentieel zijn voor de nationale veiligheid, zoals ziekenhuizen, noodhulpdiensten, defensie en politie.
- Basisbehoeften – projecten die voorzien in maatschappelijke basisbehoeften zoals woningbouw en onderwijs.

De ACM heeft op basis van objectieve criteria bepaald welke functies voorrang krijgen. Daarbij heeft de ACM getoetst of het uitblijven van extra transportcapaciteit zou leiden tot ernstige risico’s voor de nationale veiligheid, de continuïteit van belangrijke publieke diensten of het functioneren van de samenleving.

Vraag 17

---

[36] Kamerstuk 29023, nr. AZ

[37] Kamerstuk 29023, nr. 727

De leden lezen dat u benadrukt dat iedereen mee moet kunnen komen in de energietransitie en dat daarbij aandacht is voor betaalbaarheid. Tegelijkertijd constateert u dat een deel van de huishoudens nog niet in staat is om zelfstandig verduurzamingsstappen te zetten en dat in 2025 6% van de huishoudens in energiearmoede leefde. Kunt u inzicht geven in welke groepen huishoudens momenteel het minst profiteren van bestaande verduurzamingsinstrumenten?

Antwoord vraag 17
Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) publiceert in opdracht van het ministerie van BZK een dashboard[38] over bestaande energiesubsidies dat inzicht biedt in wie er gebruik hebben gemaakt van één of meer regelingen. De verschillende regelingen bedienen verschillende doelgroepen, en hierdoor verschilt welke huishoudens profiteren per regeling. De heeft als doelgroep woningeigenaren en ondernemers, hierdoor maken er minder mensen gebruik van de ISDE met een verzamelinkomen onder de 60.000 euro. Aan de andere kant komen de SVVE, met als doelgroep VVE's, de uitfasering van de E, F en G labels in de huursector en de prestatieafspraken met woningcorporaties juist wel weer vaker bij de lagere inkomens terecht. Bovendien is ook de renteloze lening van het Warmtefonds juist beschikbaar voor verzamelinkomens tot 60.000 euro. Daardoor is het lastig een volledig beeld te schetsen van welke groepen huishoudens het minst profiteren van bestaande verduurzamingsinstrumenten. Zie voor meer toelichting bij de monitor en de beschikbare instrumenten de begeleidende Kamerbrief.[39]

Vraag 18
Welke concrete stappen zet u om ervoor te zorgen dat juist deze huishoudens tijdig kunnen profiteren van de voordelen van de energietransitie?

Antwoord vraag 18
De energietransitie moet voor iedereen kunnen werken. Daarom zet de rijksoverheid in op het optimaliseren van de randvoorwaarden, zodat verduurzamen kan. Naast de bij vraag 17 genoemde financieringsinstrumenten is er energiehulp beschikbaar van energiecoaches en -fixers, die mensen op weg helpen bij verduurzamen. In dit voorjaar is in het Energieschokpakket 80 miljoen euro beschikbaar gemaakt voor gemeenten om deze energiehulp mogelijk te maken, waarvan 40 miljoen euro inmiddels is beschikt.

Verder wordt er door het ministerie van BZK gewerkt aan het Energiehuis, waarin de hulp aan huishoudens op een handige manier wordt gebundeld. In de eerste ontwikkelfase ligt de prioriteit bij het versterken en ondersteunen van specifiek kwetsbare huishoudens.

Vraag 19
En hoe wordt gemonitord of het beleid de energiearmoede daadwerkelijk verder terugdringt?

Antwoord vraag 19
De Monitor Energiearmoede monitort jaarlijks hoeveel huishoudens in Nederland leven in energiearmoede, en hoeveel huishoudens risico lopen om in energiearmoede terecht te komen. Daarnaast rapporteert de Monitor over de gemiddelde energiekosten per huishouden en de betaalbaarheidskloof van energiearme huishoudens. Met deze monitor volgt het kabinet al sinds 2019 de ontwikkeling van energiearmoede in Nederland. Op Prinsjesdag volgt jaarlijks een kabinetsreactie, waarop wordt ingegaan op de resultaten en het beleid dat wordt gevoerd om kwetsbare huishoudens te ondersteunen.

---

[38] https://dashboards.cbs.nl/energiesubsidies_woningen/
[39] Kamerstuk 29023, nr. 724

Vraag 20
Ten slotte vragen de leden aandacht voor het voornemen om de nationale CO_2-heffing voor de industrie af te schaffen. In het regeerakkoord wordt aangegeven dat u streeft naar een gelijker speelveld binnen Europa en dat het de heffing zo snel mogelijk wil afschaffen. Tegelijkertijd komt deze maatregel niet expliciet terug in de Kabinetsaanpak Klimaatbeleid. Wanneer kan de Kamer de daarvoor benodigde wet- en regelgeving verwachten?

Antwoord vraag 20
Om een gelijker Europees speelveld te creëren, is in het coalitieakkoord het voornemen opgenomen om de CO_2-heffing industrie af te schaffen. De opties van de afschaffing worden op dit moment in kaart gebracht. In het voorjaar zal er meer duidelijkheid worden gegeven over hoe de CO_2-heffing industrie wordt afgeschaft.

Vraag 21
En op welke wijze wordt daarbij geborgd dat de klimaatopgave voor de industrie op koers blijft?

Antwoord vraag 21
Emissiereductie binnen de industrie wordt geborgd door het Europese ETS. Dat ziet echter primair op de afbouw van emissies en zal niet voldoende zijn om een verduurzaamde industrie in Nederland te realiseren en bij te dragen aan het concurrentievermogen en een weerbaar Nederland. Verduurzaming in den brede wordt daarom ook genormeerd via o.a. de energiebesparingsplicht en de jaarverplichting hernieuwbare brandstoffen van niet-biologische oorsprong in de industrie. Daarnaast ondersteunt het kabinet de industrie met een breder instrumentarium gericht op een gelijk speelveld, zoals voor elektriciteitskosten, het realiseren van randvoorwaarden en subsidieregelingen zoals de VEKI en NIKI gericht op duurzame investeringen in Nederland.

Vragen en opmerkingen van de leden van de SP-fractie

De leden van de SP-fractie hebben kennisgenomen van de brief en bijhorende stukken. Zij maken zich ernstige zorgen over de huidige klimaatcrisis, die de komende jaren verder toe zal nemen. Naar aanleiding van de brief en bijhorende stukken hebben deze leden nog een aantal vragen.

Vraag 1
Uit de KEV blijkt dat het zeer onwaarschijnlijk is dat het streefdoel uit het Parijsakkoord om de opwarming te beperken tot 1,5 graden Celsius, en dat Nederland haar doelen voor uitstootreductie voor 2030, 2040 en 2050 waarschijnlijk niet zal halen. Zeker het doel om in 2030 uitstoot met 55% te verminderen zal zeer waarschijnlijk niet gehaald worden. Het Pbl schrijft ‘Indien wordt ingezet op het alsnog halen van het doel voor 2030, zullen de maatregelen – zoals ook in de KEV 2025 geconstateerd – ingrijpend zijn en waarschijnlijk economisch en maatschappelijk pijn doen. Dit was niet onvermijdelijk, maar in belangrijke mate het gevolg van politieke keuzes in de afgelopen jaren.’ Kunt u hierop reflecteren?

Antwoord vraag 1

De KEV stelt dat Nederland in 2025 36% van haar emissies heeft gereduceerd en raamt de nationale uitstootreductie in 2030 inclusief aanvullend beleid op 47 tot 54 procent. De kans op het behalen van het nationale 2030-doel is daarmee inderdaad zeer klein (minder dan 5%). Er is ook aanvullend beleid dat nog niet concreet genoeg was uitgewerkt om in deze KEV het effect daarvan te kunnen inschatten. Dit beleid kan tot een aanvullende emissiereductie in 2030 leiden, mits het tijdig verder wordt uitgewerkt en vervolgens daadwerkelijk geïmplementeerd wordt. Naar verwachting wordt het Europese doel van 55% emissiereductie in 2030 op Europees niveau wel nagenoeg gehaald (54% reductie). Voor 2040 raamt de KEV nationaal een emissiereductie van 61-72% inclusief aanvullend beleid. Het kabinet heeft in het coalitieakkoord afgesproken met volle kracht aan het werk te gaan om de klimaatdoelen te halen. Daarbij zal het nieuwe Europese pakket voor 2040 kaderstellend zijn. Het kabinet verwacht dit kader in Q1 2027. Naar verwachting bevat dit kader ook een opgave voor elke lidstaat om zelf aanvullende maatregelen te nemen.

Vraag 2
Hoe kijkt u naar deze conclusies van het Pbl?

Antwoord vraag 2
Het laat zien dat het klimaatbeleid en de verduurzamingsstappen die Nederlanders zetten daadwerkelijk effect hebben, gezien de emissiereductie die al is bewerkstelligd sinds 1990 (36%) en voor 2030 geraamd (47-54%). Tegelijkertijd is het nog niet voldoende om onze klimaatdoelen met zekerheid te halen. Daarom is het kabinet vol aan de slag om de klimaatdoelen te halen.

Vraag 3
Wat gaat u doen om de Nederlandse uitstootdoelen alsnog te halen?

Antwoord vraag 3
Het kabinet bereidt voor dit voorjaar aanvullende maatregelen voor om de CO_2-uitstoot naar beneden te brengen. De voorbereiding voor het voorjaar van 2027 is tijdig opgestart met de Catshuissessie Klimaat en Energie op 2 september jl. en spreekt MKGG de komende periode met alle verantwoordelijk sectorbewindspersonen om alle relevante maatregelen in kaart te brengen. Zie ook het antwoord op vraag 2 van de BBB.

Vraag 4
De leden van de SP-fractie merken op dat klimaatverandering nu al grote effecten heeft op de Nederlandse economie en samenleving. Zo berekende kredietverzekeraar Allianz Trade dat de hittegolven en droogte deze zomer de Nederlandse economie 9,2 miljard euro hebben gekost, onder andere door productiviteitsverlies bij werknemers en belemmeringen bij de binnenvaart en landbouw door droogte. Ook KNMI-directeur Maarten van Aalst geeft aan dat klimaatverandering nu al het hele functioneren van de economie raakt, en dat de Nederlandse overheid nu stappen moet zetten voor klimaatadaptie. Wat vindt u van deze uitspraken?

Antwoord vraag 4
Het kabinet deelt de zorgen over de grote effecten van klimaatverandering op de Nederlandse economie en samenleving. Er is dus alle reden om door te gaan met klimaatbeleid: zowel mitigatie (om erger te voorkomen) als adaptatie (om ons aan te passen aan de gevolgen die nu al optreden en de gevolgen die in de toekomst onvermijdbaar zijn).

Vraag 5
Welke klimaatadaptieve maatregelen wil u nemen om werknemers en de economie nu te beschermen van de gevolgen van klimaatverandering?

Antwoord vraag 5

Hoe succesvoller het mondiale beleid om emissies te reduceren (mitigatie), hoe minder beleid er nodig is om ons aan te passen aan de gevolgen van klimaatverandering (adaptatie). Klimaatverandering leidt tot extremer weer en zeespiegelstijging. Hoe meer we dit kunnen voorkomen, hoe minder we te maken krijgen met de gevolgen en schade hierdoor. In opdracht van IenW en EZK is twee jaar geleden onderzocht wat de interacties tussen klimaatmitigatie en adaptatie zijn. Zo kan waterstandsverhoging in veengebieden bijvoorbeeld helpen bij emissiereductie (mitigatie) en water vasthouden (adaptatie), en helpen daktuinen met waterberging en groene gevels adaptatie én mitigatie in de gebouwde omgeving. In het Deltaprogramma 2027 worden maatregelen voor adaptatie voorgesteld zoals het beschermen van Nederland tegen overstromingen, het waarborgen van voldoende zoetwater en het bijdragen aan een klimaatbestendige inrichting van Nederland. Klimaatadaptatie is primair de verantwoordelijkheid van de minister van Infrastructuur en Waterstaat.

Vraag 6
Hoe verhouden de kosten van economische schade van klimaatbeleid zich tot de kosten van het tijdig invoeren van klimaatbeleid?

Antwoord vraag 6
In de Klimaat- en Energienota 2025 (bijlage 4)[40] is een uiteenzetting opgesteld n.a.v. de motie Rooderkerk over de kosten (in termen van economische groei) van niets doen afgezet tegen klimaatverandering en hoe zich dat verhoudt tot de kosten van klimaatbeleid.

Vragen en opmerkingen van de leden van de Visseren-Hamakers-fractie

Vraag 1
Volgens de KEV is het heel erg onwaarschijnlijk dat het nationale klimaatdoel voor 2030 gehaald wordt, een reductie van 55% ten opzichte van 1990 valt zelfs helemaal buiten de geraamde bandbreedte van 45-53%. Ook voor de doelen voor 2040 en 2050 ligt Nederland nog ver uit koers. De Raad van State adviseert daarom om te verduidelijken welke versnellingsmaatregelen het kabinet voor ogen heeft. Wat is volgens u de oorzaak dat het klimaatdoel voor 2030 niet gehaald lijkt te worden met het huidige beleid?

Antwoord vraag 1
De KEV 2026 van het PBL stelt dat de aanleg of uitbreiding van de noodzakelijke energie-infrastructuur op veel punten vertraging heeft opgelopen. Het gaat daarbij om uitbreiding van het elektriciteitsnet, de verdere aanleg van collectieve warmtenetten, infrastructuur voor afvang en opslag van CO_2 en de aanleg van het waterstofnetwerk. Ook politieke keuzes hebben effect gehad op de investeringszekerheid en stabiliteit van het beleid.

Vraag 2
Welke versnellingsmaatregelen bent u bereid te nemen om ervoor te zorgen dat het nationale klimaatdoel voor 2030 wordt behaald?

Vraag 3
Wanneer worden deze maatregelen genomen?

Antwoord vraag 2 en 3

[40] https://open.overheid.nl/documenten/6744a7e2-bc2a-47b0-833e-8e4c5dd3d793/file

Het kabinet houdt vast aan de ambitie om het klimaatdoel voor 2030 te halen, want het blijft een belangrijke tussenstap voor het transitiepad richting klimaatneutraliteit in 2050. Het kabinet bereidt voor dit voorjaar aanvullende maatregelen voor om de CO_2-uitstoot naar beneden te brengen, die mogelijk ook een bijdrage leveren aan 2030.

Vraag 4
Kunt u bij versnellingsmaatregelen ook aangeven wat hiervan de kosten en baten zijn?

Antwoord vraag 4
Bij de besluitvorming over klimaatmaatregelen zullen de kosten en opbrengsten voor de rijksoverheid opgenomen worden in de Voorjaarsnota en de Miljoenennota. De bredere effecten van het beleid worden integraal gewogen, bijvoorbeeld in de koopkrachtbesluitvorming in augustus.

Vraag 5
Hoe worden versnellingsmaatregelen verdeeld over de verschillende sectoren die in de KEV benoemd worden?

Antwoord vraag 5
Het kabinet bereidt voor dit voorjaar aanvullende maatregelen voor in alle sectoren om de CO_2-uitstoot naar beneden te brengen. Op de inhoud van de besluitvorming kan niet vooruit worden gelopen, evenals de verdeling van de maatregelen over de verschillende sectoren.

Vraag 6
Hoe gaat u waarborgen dat het klimaatdoel ook daadwerkelijk gehaald gaat worden?

Vraag 7
En welke mate van zekerheid vindt de minister hierin voldoende?

Antwoord vraag 6 en 7
De klimaatdoelen zijn vastgelegd in de Nederlandse Klimaatwet. Deze wet bevat eveneens vereisten die zorgen voor een borgende werking om het klimaatdoel te realiseren. Zo is opgenomen dat het PBL jaarlijks in de KEV rapporteert over de stand van zaken van het klimaatbeleid en de verwachte effecten van maatregelen. Het kabinet reageert hierop in de jaarlijkse Klimaat- en Energienota. Besluitvorming over aanvullende stappen en maatregelen lopen integraal mee met de reguliere besluitvormingsmomenten. Dit geeft de randvoorwaarden om te waarborgen dat klimaatdoelen opgenomen in de Klimaatwet ook gerealiseerd kunnen worden. We zijn met volle kracht aan het werk om de klimaatdoelen te halen. Het klimaatdoel van 2030 wordt lastig, maar we houden die ambitie vast. Door vol in te zetten op lange termijnbeleid en een slimme Europese aanpak doen we alles wat nodig is om de klimaatdoelen voor 2040 en 2050 te halen.

Vraag 8
Waarom is het streefdoel CO_2-vrije elektriciteitssector in 2035 losgelaten?

Antwoord vraag 8
In de door mijn ambtsvoorganger opgestelde Klimaat- en Energienota 2025 is opgenomen dat voorzieningszekerheid en betaalbaarheid werd geprioriteerd boven het realiseren van een volledig CO_2-vrij elektriciteitssysteem in 2035. De redenatie daarbij was dat een dergelijk systeem een nationaal streefdoel betrof wat uiteindelijk forse nadelen kende, onder andere door potentiële weglekeffecten binnen het EU ETS1.

Vraag 9
Met welk doel of jaartal is dit doel vervangen?

Antwoord vraag 9
Het wettelijke hoofddoel uit de Klimaatwet, een 100% CO_2-neutrale elektriciteitsproductie in 2050, is ongewijzigd. Om de sector zo snel mogelijk te verduurzamen, zet het kabinet in op onder andere wind op zee, elektrificatie in de industrie en de opbouw van kernenergie.

Vraag 10
In figuur 3 op pagina 15 van de KEV is te zien dat de uitstoot in de landbouwsector percentueel veel minder is gedaald dan in andere sectoren zoals de energiesector of de industrie. Uit de cijfers van het KEV blijkt dat deze trend zich naar verwachting voortzet, ook als rekening gehouden wordt met het op 26 juni 2026 gepubliceerde maatregelenpakket voor landbouw, natuur en stikstof. Daarbovenop stelt de KEV dat de laatste 20 jaar de uitstoot in de veehouderij nagenoeg constant gebleven is en dat er nauwelijks klimaatbeleid voor de veehouderij is. Hoe reflecteert u op de constatering dat er nauwelijks specifiek klimaatbeleid gevoerd wordt voor de veehouderij?

Vraag 11
Ziet u het ontbreken van specifiek klimaatbeleid als een oorzaak dat de uitstoot in de veehouderij minder snel daalt dan in andere sectoren?

Antwoord vraag 10 en 11
De veehouderij kent inderdaad weinig specifiek klimaatbeleid; effect op broeikasgasuitstoot vindt voornamelijk plaats via andere maatregelen. Onder meer het vervallen van de derogatie op de Nitraatrichtlijn heeft fors effect op de broeikasgasuitstoot. In het pakket van de Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof[41] is daarnaast een specifieke doelsturingsnorm voor de melkveehouderij afgesproken, die bijdraagt aan het reduceren van de emissies.

Vraag 12
Met welke maatregelen gaat u deze transitie versnellen en de uitstoot van de landbouw beperken?

Vraag 13
Is de reductie van 4 megaton CO_2eq uit het maatregelenpakket voor landbouw, natuur en stikstof volgens de minister voldoende om de landbouw uitstoot evenredig met andere sectoren te laten dalen?

Vraag 14
Zo nee, welke aanvullende maatregelen zijn volgens u nodig?

Antwoord vraag 12, 13 en 14
Het pakket van de Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof levert volgens PBL afhankelijk van uitwerking maximaal 4 megaton broeikasgasreductie op in 2035. Het kabinet bereidt voor dit voorjaar aanvullende maatregelen voor in alle sectoren om de CO_2-uitstoot naar beneden te brengen. Daarbij realiseert het kabinet zicht echter ook, dat de landbouw altijd restemissies zal hebben van levende dieren. Dit betekent dat in het geheel van de emissies, elders negatieve emissies nodig zijn. Via biomassa kan de landbouw daar overigens zelf ook een belangrijke rol in spelen.

Vraag 15
Welke maatregelen neemt u in de veehouderij op de integrale doelen klimaatbeleid, stikstofbeleid, en dierwaardigheid?

Antwoord vraag 15

[41] Kamerstuk 36800, nr. 87

Naast het bovengenoemde beleid gericht op klimaat en stikstof werkt het kabinet aan een AMvB over dierwaardige veehouderij. Hierover heeft de Staatssecretaris van LVVN de beide Kamers op 11 september geïnformeerd.[42]

Vraag 16
Volgens het KEV daalt de uitstoot door internationale lucht- en scheepvaart minder hard dan door binnenlandse mobiliteit. Welke maatregelen heeft u achter de hand om de daling van uitstoot in lucht- en scheepvaart te versnellen, wanneer het bijmengen van hernieuwbare brandstoffen (die volgens onze fractie vrij zouden moeten zijn van dierlijke producten) niet snel genoeg gaat?

Antwoord vraag 16
Hiervoor zou kunnen worden gedacht aan verschillende maatregelen. Zo zijn in het MJP van het Klimaat- en energiefonds 2026 en 2027 toekenningen opgenomen voor middelen voor duurzame aandrijftechnologieën, waterstof in de binnenvaart, walstroom en opschaling van innovatie van duurzame luchtvaartbrandstoffen.

Vraag 17
Hoe kijkt u naar de verlaging van de vliegbelasting zoals voorgesteld in het Belastingplan 2027?

Antwoord vraag 17
Het kabinet vindt het wenselijk om de externe kosten van de luchtvaart te internaliseren. Tegelijkertijd acht het kabinet het onwenselijk dat de kosten voor vliegen vanuit Nederland veel hoger zijn dan in andere landen. Voor deze emissies geldt immers ook, dat ze niet minder worden als de vlucht enkel verplaatst wordt. Daarom heeft het kabinet in het Belastingplan 2027 voorgesteld het hoge tarief (voor langeafstandsvluchten) van de vliegbelasting te verlagen naar het niveau van Duitsland, namelijk € 59,43. Het kabinet onderkent dat deze verlaging leidt tot een lagere mate van internalisatie van de externe kosten dan bij het eerder vastgestelde hoge tarief, maar met de verlaging is het van mening een balans te hebben gevonden tussen de mate van internalisatie van de externe kosten, een meer gelijk speelveld en de budgettaire gevolgen. De verlaging is onderdeel van de inzet van het kabinet op een Europese vliegbelasting die voor alle EU-landen gelijk is.

Daarnaast is het belangrijk om te noemen dat het tarief van de vliegbelasting per 2027 naar afstand wordt gedifferentieerd, waarbij voor middellange en lange vluchten hogere tarieven komen te gelden. De voorgestelde verlaging van het hoge tarief neemt dus niet weg dat de gedifferentieerde vliegbelasting ten opzichte van de huidige situatie nog steeds zorgt voor een hogere mate van internalisatie van de externe kosten, evenals een reductie van de CO_2-uitstoot van het vliegverkeer vanaf Nederlandse luchthavens.

Vraag 18
De gevolgen van klimaatverandering treffen armere inwoners harder dan rijkere inwoners. Ook zijn er grote verschillen in de mate waarin verschillende mensen bijdragen aan klimaatverandering. Het is daarom belangrijk om bij klimaatbeleid rekening te houden met klimaatrechtvaardigheid, waarin dit fractielid verstaat dat de vervuiler betaalt en dat bij de verdeling van lasten rekening wordt gehouden met verschillen in inkomen en vermogen. Op welke wijze en in welke mate is er in het opstellen van het pakket stukken over klimaat en energie rekening gehouden met klimaatrechtvaardigheid?

Antwoord vraag 18

[42] Kamerstuk 28286, nr. 1481

Rechtvaardigheid is één van de uitgangspunten voor de uitwerking van het klimaatbeleid de komende jaren. De manier waarop het kabinet dit uitgangspunt wil invullen staat beschreven in het Klimaatplan 2025-2035. [43] Samengevat wil het kabinet dat het klimaatbeleid leidt tot rechtvaardige uitkomsten en expliciet is over wat daarmee wordt bedoeld. In het Klimaatplan staat welke principes het kabinet daarbij hanteert. Denk bijvoorbeeld aan het principe 'de vervuiler betaalt' en 'bijdrage en ondersteuning naar draagkracht'. De afgelopen jaren is gewerkt aan het operationaliseren van deze principes in de beleidspraktijk. Zo is er de 'werkwijzer verdelende rechtvaardigheid'[44], die ambtenaren helpt beleid te evalueren op verdelingseffecten (bij welke doelgroepen komen de lusten en lasten van klimaatbeleid terecht) en de 'werkwijzer brede welvaart energie- en klimaatbeleid'[45] die ambtenaren helpt de verwachte effecten op de brede welvaart van beleid in het klimaat- en energiedomein in kaart te brengen.

In de kabinetsreactie op het advies 'Eerlijk Verduurzamen: Randvoorwaarden voor Rechtvaardig Beleid' van de Raad voor Leefomgeving en Infrastructuur (Rli) [46] zegt het kabinet toe bij nieuw beleid of wetgeving nadrukkelijker te bezien welke groepen profiteren, welke groepen risico lopen om achter te blijven en welke aanvullende gerichte inzet nodig is om kansen en lasten evenwichtiger te verdelen. Deze aanpak wordt op dit moment verder uitgewerkt.
Daarnaast is TNO gevraagd te reflecteren op de brede welvaartseffecten van het Klimaat- en energiefonds Meerjarenprogramma 2027. Deze reflectie zit bij de stukken. De inzichten uit deze reflectie zijn gebruikt bij de beoordeling van maatregelen opgenomen in het Meerjarenprogramma 2027.

Vraag 19
Welke onderdelen van het beleid kunnen volgens u nog verbeterd worden om het klimaatbeleid rechtvaardiger te maken?

Antwoord vraag 19
Hiervoor verwijs ik naar de recente kabinetsreactie op het advies 'Eerlijk Verduurzamen: Randvoorwaarden voor Rechtvaardig Beleid' van de Rli.

Vraag 20
Welke stappen onderneemt u om deze verbeteringen te realiseren?

Antwoord vraag 20
Hiervoor verwijs ik naar de recente kabinetsreactie op het advies 'Eerlijk Verduurzamen: Randvoorwaarden voor Rechtvaardig Beleid' van de Rli.

Vraag 21
Bent u het met dit fractielid eens dat klimaatbeleid rechtvaardiger wordt wanneer er onderscheid gemaakt wordt tussen uitstoot voor luxe- en uitstoot voor basisbehoeften?

Antwoord vraag 21

---

[43] Kamerstuk 31813, nr. 1501

[44] https://ce.nl/publicaties/evaluatiekader-en-werkwijzer-voor-verdelende-rechtvaardigheid-in-klimaatbeleid/

[45] https://publications.tno.nl/publication/34646419/IJKIDn6G/TNO-2026-16174.pdf

[46] Kamerstuk 30196, nr.862

Uit recent onderzoek van TNO blijkt wat mensen over het algemeen als rechtvaardig ervaren.[47] Ervaren rechtvaardigheid is een belangrijke voorspeller van draagvlak. Zo ervaren mensen beleid dat het principe ‘de vervuiler betaalt’ volgt over het algemeen als rechtvaardig. TNO benoemt inderdaad dat hier een uitzondering geldt voor beprijzend beleid op basisbehoeften; burgers vinden beprijzende maatregelen op ‘luxeproducten’ (zoals vliegen) eerlijker dan op alledaagse basisbehoeften (zoals autorijden). Inzichten met betrekking tot ervaren rechtvaardigheid kunnen worden gebruikt bij de integrale politieke afweging, waarbij ook naar andere effecten (zoals op CO_2-uitstoot en concurrentiepositie) wordt gekeken en waarbij budgettaire en juridische randvoorwaarden in ogenschouw worden genomen.

Vraag 22
Wordt met het huidige pakket klimaatbeleid de uitstoot van bijvoorbeeld privévliegtuigen en jachtschepen sneller teruggebracht dan de uitstoot van bijvoorbeeld scholen, ziekenhuizen en voedselvoorziening?

Antwoord vraag 22
In het pakket van de augustusbesluitvorming waarover de Kamer op Prinsjesdag is geïnformeerd, zitten geen maatregelen die zien op de uitstoot van privévliegtuigen, jachtschepen, scholen en ziekenhuizen. Voor de maatregelen op het gebied van voedselvoorziening (glastuinbouw) verwijs ik u naar de betreffende Kamerbrief van 15 september 2026 (32 813-BY).

Met ingang van 1 januari 2030 wordt een extra tarief in de vliegbelasting voor vliegtuigen met 19 of minder stoelen ingevoerd. De tarieven bedragen € 420, € 1015 of € 2100 per passagier afhankelijk van de eindbestemming. Dit zal zorgen voor een hogere internalisatie van de externe kosten van deze vluchten.

[47] https://publications.tno.nl/publication/34646457/nmt8kpgc/TNO-2026-16949.pdf